

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי גר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

דפי עיון

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת שופטים

א. הכתב והקבלה.

פרק י"ז בסוק ד':
 חונקלם וינע"ם למרע צית דין, וכשיי מי: חז' שעריך... זהו מער שענד צו, ותרגומו לקיור, יפה
 מער הרואה, להעמיתים תענו יסוד תרגומו על הספרי, לחיחא התם שעריך. מער שנעלאו צו
 וסער סנדגו צו, ודצרי רש"י הוא לפי דעה תלמודא דידן (כתובות מ"ה) ע"ס. וצאנת נוכל להסוות
 דעה הספרי עם דעה התלמוד, למה דלמרי התם צמזמות דנעיר סרונה עיל סוקלין על פתח
 ציד, ע"ס. ולפי"ז חין חנו לריכין להגהת צעל זרע חזרה"ם צמי' לספרי (וע' ילקוט); והונו עם
 מער על פתח צ"ד כי מנהג השופטים והזקנים לצנח צעער העיר למשפט, כ"כ המפרשים. וחין
 זה עמפיק, כי חין עם מער צמי' על מנזח פתח העיר דוקא (טה"ק) כי גם העיר צעלמה נקרא
 מער כמו צערי הארץ (ירמי' כ"ז) שתרגומו קרוי ערעא, וכן יורה עם מער על כל המדינה
 כמו: יירע זרעך את מער איציו, ספי' ארץ איציו כתיב ר"ע צ"ע, וצ"כ הרואה חמר צאלמת
 מרע נקרא סלר העלך או סלר הונספ סער (פס"קרע), וכן עד היום נקרא סלר הסולמאן סלל
 היעעעאלים (פס"קרע) וזה ינאלרו הכתובים היטב כמו דצרי ריבות צעריך (חין דיינעם גע-
 ריכטססאף), ואל מער ונקומו (דצרים כ"ל י"ע) (ט"ס געריכט זיינעם אָרעם), אל זקני העיר
 הערה (עס כ"צ), ולמוריס צעער יקסוך (יע"י כ"ע), חמת ונעפט סלוס שפסו צעעריכס
 (זכ"י ז') וכן כולם, עכ"ד. ולדעתי עם מערים הוא מענין כמו מער צנפסו (מעלי כ"ג) ועל
 מלח מערים (מולדות כ"ו), ומורגל צמי' רז"ל כך מערו סכמים (קאלקולירען), כי סכע"י סיוסני
 על סעפט לריך לסס חומר דעה סיינז להעריך סמונע מול דצרי סחצע, ולעער צאומד דעתן
 להילח דיינז צלדק עמ"י נעספני סמורס, וע"ס סעערה וואומד דעה הסופטים נקרא נקיס עוסנס
 אעריך; ולפי סמסוך למעלה (צראה צלל סוכל לטול צעעריך) סחמורי עכונה צעס מער ע"ס
 סנחנס מעור ומדס לכל סנונח חדס ונעפיו, יתכן לומר סהזקנים סמכמים וסופטים סעסוקים
 סעיד צמכנס סמורס ונעפטיה יקראו ג"כ צעס מער, כי מודך סמכמים לכנות סליס לפי סדירס
 ונעסרו, כמו סנתך צתוך מרמס (ירמי' ט') עפעמו צתוך חכסי מרמס, וחי סעלה (סליס קייס)
 וחי מחפלל:

א"ת

1. מה פירושה של המתרחמים ושל רש"י ומה ההבדל האקראני ביניהם?
2. התוכף לער מה מטריד את פרשנו ואל כן אינו מקבל פירושים אלה?
3. פרשנו מביא הרבה ציטוטים, אף מה הם מוביאים?
4. מהי דעתו הוא ומה היא שונה מכל היתר?
5. מה הרעיון מאחורי פירוש זה?
6. בסוף מביא פרשנו דוגמאות ניותן לקרוא עם מסוים על פסוקים או מצב, איך ולמה?

* * *

2/...

פרק יז' פסוק ח':

שופטים

כי יפלא ממך דבר... וקמת ועלית (י"ז ח')

הנה זה פשוט, דוה מוסב על הדיין היושב בעירו, לעת שיטרד בבירור איזה דין. ומזה הכרח למציאות תורה שבעל פה, היא הקבלה והמסורה מפה אל פה מימות משה רבינו במה שלמד במשך ארבעים יום שהי' בשמים, יען כי אם בתורה שבכתב לבדה (הם חומשי התורה), הלא יוכל זה הדיין היושב בעירו לראות מה שכתוב בתורה ולהורות, ואין לזה הכרח להזקק לגדול ממנו. אך אם בתורה שבעל פה, שדרוש לדון עפ"י שקול הדעת ועפ"י דמיון דבר לדבר וכדומה כללי התורה שבעל פה, אפשר שיטרד בזה ויפלא הדבר ממנו, ויהי' זקוק להוראת חכמים גדולים ומובהקים, כמו סנהדרין.

תוספת

1. על אינה קושי אפשרי מנסה פרשנו לענות?
2. פרשנו מנסה להוכיח מן הנאמר כאן על הצורך לאמת קיומה של תורה שבעל-פה, איך הוא עולה זאת?
3. מה המיוחד בתושב"ע המכריח את הדיין לקום ולאצלות לחכמים אחרים נוספים?
4. למה לא ניתן לשם מהמדרש בצרכאה לערצור?

* * *

ג. העמק דבר.

פרק יז' פסוק יד': "ואמרת אין הפירוש אמירה כמשמעו בפה... אכן לפי לשון זה היה במשמע שאין זה מצוה במוחלט למנות מלך, אלא רשות, כמו 'ואמרת אוכלה בשר', והרי ידוע בדברי חז"ל דמצוה למנות מלך..."

ונראה דמשום דהנהגות המדינה משתנה אם מתנהג על פי דעת מלוכה, או על פי דעת העם ונבחרים, ויש מדינה שאינה יכולה לסבול דעת מלוכה, ויש מדינה שבלא מלך הרי היא כספינה בלא קברניט, ודבר זה אי אפשר לעשותו על ידי הכרח מצות עשה... משום הכי לא אפשר לצוות בהחלט למנות מלך כל זמן שלא עלה בהסכמת העם לסבול עול מלך על ידי שרואים מדינות אשר סביבותיהם מתנהגים בסדר יותר נכון, או אז מצוה לסנהדרין למנות מלך... על כרחך מצוה הוא. ומכל מקום אין הסנהדרין מצווים עד שיאמרו העם שרוצין בהנהגת מלך. משום הכי כל משך שלש מאות שנה שהיה המשכן נבחר בשילה, לא היה מלך, והיינו משום שלא היה בזה הסכמת העם."

תוספת

1. מהו הקושי לדעתו של רש"י: "ואמרת" ואיך צריך היה להיות כתוב?
2. פרשנו מביא דוגמא ממקום אחר, האם היא דומה לכאן?
3. מסקנתו של פרשנו חדשנית מאד, מהי?
4. אל אינה מסתבר לא של פרשנו?
5. איך זה מסתדר לו עם הפסוקים?

* * *

ד. רש"ר הירש.

פרק יז' פסוק טז':

אכן מאז ראשית ההיסטוריה היהודית היתה מצרים ארץ מפלט לתושבי ארץ ישראל. אברהם הולך למצרים כי כבוד הרעב בארץ (בראשית יב, י), ומסיבה דומה מבקש גם יצחק לרדת למצרים ורק מצותו המפורשת של ה' מונעת אותו מהירידה (שם כו, ב). כל ישיבת ישראל במצרים נגרמה על ידי הרעב בארץ ישראל והוא שהביא את בני יעקב למצרים פעמים אחדות כדי לקנות שם צורכי מזון. עושרה הטבעי של אדמת מצרים נתן לה אפוא יתרון על ארצות אחרות והללו — וארץ ישראל בייחוד — נעשו תלויות במצרים. זו היא אפוא משמעות "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד": אל תשובו ללכת מארץ ישראל למצרים כדרך שנהגתם בעבר; אל תרכשו שם את צורכי הכלל שארצכם איננה מספקת אותם. אל תביאו את עצמכם לכלל תלות במצרים. מלך ישראל, שגאוותו על כוחו הצבאי הגדול, חוטא בשתים, הוא חוטא במישרין: תפקידו הוא בתחום אחר. והוא חוטא בעקיפין: הוא גורם שהוא ועמו יהיו תלויים במצרים. רק משם יוכל לספק סוסים לחיל פרשיו. אם מצרים תמנע ממנו את יצוא הסוסים, הרי הוא מובס. עליו

ולא ישיב את העם מצרימה וגו' וה' אמר לכם וגו'. אילו בא לאסור כאן את עצם החזרה למצרים, היה עליו לומר: "וה' אמר לכם לא תשובו"; כנגד זה לשוב בדרך הזה עור מרגיש בבירור את הדרך או את האופן של החזרה. גם לקמן כת, סח נאמר: "והשיבך וגו' בדרך אשר אמרת לך" וגו', ונעיר מיד שהדרך האמורה כאן איננה יכולה להיות הדרך המוחשית שהלכו בה בצאתם ממצרים לארץ ישראל, שהרי הפסוק האחרון מזכיר שיבה למצרים באניות. נוסף על כך, פירוש לא תוסיפון לשוב וגו' איננו בפשטות: אל תשובו למצרים, אלא לשון זו יצאת מתוך ההנחה שכבר הלכו פעם למצרים, ואף הלכו שמה פעמים אחרות, ואין מדובר כאן בדרך שהם יוצאים בה ממצרים עתה אלא מדובר בדרך שהלכו בה למצרים כמסעיהם הקודמים. השיבה בדרך הזו היא שנאסרה במאמר "לא תוסיפון לשוב בדרך" וגו': הייתם הולכים למצרים ותחזרים והולכים לשם; אל תוסיפו לעשות כן.

שופטים

לדאוג תמיד להבנה טובה ולתנועה ערה עם מצרים, ועם
יבוא הסוסים מובאות גם השקפות מצריות על דרכי מדינה
ואורחות חיים.

פרק כל מתאר את היגון הלאומי שאין לו משל, את
המצוקה הצפויה לישראל, אם יתנכר לייעודו בארץ ייעודו,
ופסוק סח שם מסיים את התמונה כולה והוא מתאר אפוא
את הדיוטה התחתונה של העזובה והמצוקה: "והשיבך ה'
מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תסיף עוד לראתה
והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קלה".
בדרכי עקיפין, באניות הם יבואו למצרים בצר להם; שם
יבקשו מפלט אחרון כדי להחיות את נפשם בלחם לחץ;
ושם יציעו את עצמם כעבדים — לשוא! אילו זכו, היו
יושבים בארצם בעצמאות ומוצאים בה את סיפוק כל
מחסורם ולעולם לא היו מבקשים במצרים סיפוק צורך
לאומי כל שהוא; עכשו שלא זכו, תחרל ארצם לשאת אותם
והם יגיעו למצוקה כזאת עד שמצב העבדות שה' גאלם
ממנו יהיה להם מטרה רצויה, ושוב — אחרי מאות בשנים
— יציעו את עצמם כעבדים לאדוניהם משכבר והליו
ימאסו בהם!!

נמצא שהתורה אסרה את ההליכה למצרים בראש
ובראשונה כשהיא מעידה על התלות של ארץ ישראל
במצרים וסופה שתשליט את מצרים על ארץ ישראל.
פירוש זה מתאים גם לדברי הירושלמי שהובאו בהגהות
מיימוניות להל' מלכים פ"ה הל"ז: "לישיבה אי אתה חוזר
אבל אתה חוזר לסחורה ולפרגמטיא ולכבוש הארץ";
ולדעת ר' אליעזר מפיין נאסרה רק הירידה מארץ ישראל
למצרים (וראה פי' מזרחי על אתר). כל עוד היתה המדינה
היהודית קיימת בארץ ישראל היתה הירידה מארץ ישראל
למצרים אסורה באיסור גמור, שהרי היה בה משום חזרה
על מעשי האבות שירדו למצרים — והיא שנאסרה כאן.
משום כך ישיבת היהודים באלכסנדריה בימי בית שני היתה
עבירה גלויה על האיסור הזה (ראה סוכה נא ע"ב). עם
חורבן המדינה היהודית היה מותר לגולים יהודיים לשוב
למצרים, ואכן קהילות יהודיות רבות יושבות בארץ מצרים
זה מאות בשנים.

וה' אמר לכם וגו'. האיסור כבר נמסר לעם ביד
משה, אך קביעתו בכתב דחתה להזדמנות זו של פרשת
המלך; מאמר "כי אשר דאיתם את מצרים היום לא תספו
לראחם עוד עד עולם" (שמות יד, יג) נראה — על פי
הניסוח וההקשר — כהבטחה ולא כאיסור.

מלכה

1. מה הקושי הרציוני בציווי זה לצומת כל הציווים האחרים המזכרים במינוי מלך?
2. קושי של מצואות יש לפרשנו בציווי זה, מהו?
3. פרשנו מהחין בין שתי צורות ציקריות של שיה למצרים, מה הן ומה ההבדל ביניהן ואילו מהן אסורה?
4. מה מסמלת מצרים ולמה לכן נוהג איסור זה?
5. "מארץ ישראל למצרים" - דוקא, למה?
6. למה תבוא אליהם המצוקה הנוראה שפרשנו מלהיר מפניה?
7. העבדות המוצעת ציי האליים למצרים היא שא הספלות וההתנכרות, איך ובמה?
8. "התורה אסרה... תלות של ארץ ישראל למצרים" למה דוקא למצרים?
9. מהי השקפתו של ר' אליעזר ממייץ ומה הרציון הטמון בה?
10. למה אחרי החורבן המצב השתנה?
11. בקטע האחרון מסביר פרשנו את מוצד הציווי ותחולתו בפועל וקובע כי זו הבטחה, מה הוא רוצה לאמר בכך?